

Karta pracy do tematu lekcji poświęconego wojnie obronnej Polski w 1939 roku

Materiał edukacyjny przygotowany przez Biuro Edukacji Narodowej IPN we współpracy z nauczycielami podczas warsztatów „Edukacja w oparciu o notację i film”, które odbyły się 15 marca 2025 r. w Centralnym Przystanku Historia im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego w Warszawie

Podstawa programowa:

Szkoła podstawowa

XXXII. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 2) opisuje i omawia etapy wojny obronnej i wskazuje na mapach położenia stron walczących;
- 3) podaje przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków, np. obrona poczty w Gdańsku, walki o Westerplatte, obrona wieży spadochronowej w Katowicach, bitwy pod Mokrą i Wizną, bitwa nad Bzurą, obrona Warszawy, obrona Grodna, bitwa pod Kockiem

Szkoła ponadpodstawowa

Zakres podstawowy:

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy i Kocka, oraz zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach i Grodnie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegrania przez Polskę wojny obronnej;

Zakres rozszerzony:

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) porównuje potencjał walczących stron oraz tych, które zadeklarowały wojnę (Polska, Niemcy, ZSRS, Francja, Wielka Brytania);
- 2) przedstawia polską strategię obrony i rozmieszczenie wojsk;

Szkoła branżowa I stopnia

XIV. Geneza i charakter II wojny światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie Polski między dwoma państwami totalitarnymi w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia przyczyny przegrania wojny obronnej przez Polskę;

Posłuchaj fragmentu notacji i przeczytaj transkrypcję, a następnie odpowiedz na pytania.

nagranie nr 1

czas: 03:45

Leszek Zabłocki – „HARCERZ W OBRONIE WARSZAWY”: Wrzesień ’39

<https://www.youtube.com/watch?v=yiVp4-6CCEQ&list=PLqh0OnxCcUeQ1vAJ2pgPV4kndNVRxk8x3&index=25>

„(...) 3 września. No, a później zaczęło się gorzej, wieści z pola walki były marne, no i w końcu Niemcy znaleźli się pod Warszawą. Nastąpiło oblężenie Warszawy. Nie wszyscy sobie w tej chwili z tego zdają sprawę, że w trzydziestym dziewiątym roku przez dni tam dwadzieścia dziewięć, Warszawa była oblężona, czyli warunki były mniej więcej takie jak w czasie powstania. Całodzienny ostrzał artyleryjski. W nocy nie było nalotów, ale cały dzień naloty lotnicze z rzucaniem bomb najpierw zapalających, a później burzących. Trupy na podwórzu, pojawiły się na podwórzu groby od razu i brak żywności. No tak, jak to jest w oblężonym mieście. W związku z tym ja jako harcerz, bo były organizowane takie drużyny obrony przeciwlotniczej, natychmiast się do tych drużyn zgłosiłem. Na czym polegało... Jakie miały zadanie te drużyny. No więc jak mówiłem, były naloty. Najpierw fala samolotów niemieckich zrzucająca bomby zapalające. Wtedy trzeba było możliwie jak najszybciej dostać się na strych tego domu, tam, gdzie tam działała drużyna obrony przeciwlotniczej. I bomby zapalające, które przebiły blaszany dach i wybuchły na podłodze, na strychu, trzeba było zasypać piaskiem. Ich wodą nie można było zalewać, bo to jeszcze bardziej wybuchало. Chodziło o to, żeby... Z tym że piasek już [był] na strychach, o to władze ówczesne miejskie zadbały, w skrzyniach stał piasek i były łopaty. Chodziło o to, żeby szybciotko te bomby zasypać i uciekać, bo w krótkim stosunkowo czasie po fali samolotów zrzucających bomby zapalające była fala samolotów zrzucających bomby burzące, które miały za zadanie rozrzucić te płomienie, gdzie się tylko da. Trzeba było więc zasypać bomby zapalające i uciec. No, udawało się nam to, czego dowodem jestem ja siedzący tutaj w tej chwili. Tak że moja walka z Niemcami zaczęła się zaraz po wybuchu wojny, w czasie oblężenia Warszawy w 1939 roku. No, a później kampania wrześniowa się skończyła, Warszawa była okupowana przez Niemców”.

1. Opisz, jak wyglądało życie w oblężonej Warszawie.

2. Jakie zadania mieli harcerze podczas oblężenia stolicy?

3. Z wiedzy pozaźródłowej wyjaśnij, co wydarzyło się 3 września 1939 roku.

Całość nagrania na stronie:

<https://opowiedziane.ipn.gov.pl/ahm/wspomnienia/24148,Zablocki-Leszek.html>

nagranie nr 2

czas: 03:39

Jan Podhorski – „OSIEMNASTOLETNI OCHOTNIK”: Wrzesień ’39

<https://www.youtube.com/watch?v=6BFjPMQlv7c&list=PLqh0OnxCcUeQ1vAJ2pgPV4kndNVRxk8x3&index=66>

„Natomiasz tutaj, ja co każdego września, dwadzieścia razy i jestem jedynym, teraz od paru lat w ogóle jedynym, bo już wszyscy poumierali. Pięć lat temu żyło jeszcze trzydziestu dwóch uczestników września. Ale ja we wrześniu ’39 miałem osiemnaście lat, a najmłodszy żołnierz – żołnierz – najmłodszy żołnierz poborowy musiał mieć we wrześniu, bo nie było poboru wiosną, jesienią, w trzydziestym dziewiątym, czyli miał co najmniej dwadzieścia trzy-dwadzieścia cztery lata, poza jakimiś tam ochotnikami. Ja, ponieważ byłem te ileś, pięć lat młodszy, osiemnaście lat miałem, no to tak przeżyłem. To tylko trzydziestu dwóch nas było, odbierało te plakietki za trzydziesty dziewiąty rok. (...) pierwszy i ostatni raz nakładałem bagnety na karabin i jestem uczestnikiem ataku na bagnety, na Niemców, pod Sapolnem. I nagle mam telefon z Bydgoszczy, mówi: „Ja jestem historykiem, moja pani tak samo, ale my jesteśmy z Sapolna, a pan pod Sapolnem walczył w tym ataku na bagnety okazuje się”. Takich książeczek 600 podpisywałem, no bo jest wzmianka o tym ataku na bagnety. Ale Niemcy go nie przyjęli. Tylko nałożyłem na Berthiera ten szpikulec, to dostałem w prezencie, ale inny, ten krótszy, bo ten Berthier był bardzo długi, pięćdziesiąt parę centymetrów. No, nieważne. (...) Do niewoli dostałem się pod Gąbinem, to jest miejscowość o tym najwyższym w Polsce maszcie, antenie, trzystumetrowy. I o tym wspominam, bo nie mogłem nie wspomnieć, gdzie byłem w pierwszej miejscowości. Bo Niemcy nas w lesie otoczyli i tego... I byłem w Gąbinie 17 [września], czyli w dniu napaści rusków”.

1. Jaki był wiek poborowych do armii w 1939 r., a ile lat miał Świadek?

2. Jakiego rodzaju broni używali uczestnicy kampanii polskiej?

3. W jakim miejscu Świadek dostał się do niewoli?

4. Co wydarzyło się 17 września 1939 r.?

Całość nagrania na stronie:

<https://opowiedziane.ipn.gov.pl/ahm/wspomnienia/24370,Podhorski-Jan.html>